

КУЛЬТУРАСТВАРАЛЬНЫ ЧАС

«Мы жывём сёння», — звычайна кажучы пратматыкі і робяць падлікі. «Мы пакідаем на зямлі следы», — упэўнены рамантыкі і ствараюць. І адны і другія ў адноўвае прыналежнасць да краіны і да той яе формы існавання, дзе нават лічыць могуць набываць рамантычную аўру. Гаворка пра культуру, сферу высокіх эмоцый, якія немагчыма апісаць лічбамі, пры тым, што яна мае свае паказчыкі — колькасць і якасць. Як стасуюцца адно з другім? Ці залежыць ад месца праўлення культуры? Ад таго, які год абвешчае дзяржава? Адказы шукаем у першага намесніка міністра культуры Беларусі Наталлі Карчэускай:

— Абвешчэнне Года малой радзімы дало імпульс развіццю культуры на месцах, і працяг гэтай акцыі на працягу двух наступных гадоў дас надзею на далейшы ўздым ва ўсіх рэгіёнах нашай краіны. Таму што культура — з'ява не толькі сталічная. Яна наогул шматгранная, датычыцца кожнага, дзе б ні жыў чалавек і кім бы ні працаваў. Асабліва калі гаворка пра радзіму, пра наш пачатак. У нас заўсёды падтрымлівалася народная форма культуры ў рамках фестываляў «Берагіня», «Кліч Палесся», «Дняпроўскія галасы ў Дуброўне», «Браслаўскія зарніцы» ды шэрагу іншых, якія падзяцца ў рэгіёнах. Аднавядна, яны прыцягваюць увагу да асаблівасцяў культуры пэўнай мясцовасці, даюць штуршок развіццю ўсяго рэгіёна. Апроч таго, у 2018 годзе Міністэрствам культуры быў абвешчаны спецасаблівы конкурс «Горад культуры». Прычым удзельнічаць у ім маглі як абласныя ці раённыя цэнтры, так і аграгарадкі. Таму што ў кожнага сваёй малой радзімай для когосьці буйны горад, для некага невялікае мястэчка ці вёска. Трэба адзначаць, што з абвешчаннем Года культуры людзі больш уважліва сталі ставіцца да таго, што робіцца непасрэдна побач з імі.

— Ці з'яўляліся ідэі па прасоўванні нейкіх мясцовых з'яў у якасці магчымых брэндаў для развіцця гартыроўкі?

— Маркучо, што гэты працэс ішоў і раней, але абвешчэнне Года малой радзімы ўзяло статус гэтых ініцыятыв. Людзі сталі больш увагі звяртаць на аб'екты матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчыны, выказваць прашанні па наданні ім статусу аб'ектаў спадчыны, у тым ліку некалькі аб'ектаў прапанавалі для ўключэння ў Сусветны спіс культурнай спадчыны. Напрыклад, напрыканцы лістапада ў спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА быў уключаны Будслаўскі фест, у гэтым былі вялікі ўнёсак самых вернікаў. Калі з вуснаў адзкіх і паважаных асоб гучыць: «Звярніце увагу на сваё», — то людзі не стрымліваюць ініцыятывы. Многія даўно прыкладалі намаганні штодзённа рабіць, проста якасны ўзровень можа значна палепшыцца, калі людзі адчуваюць маральную падтрымку.

Культурныя аб'екты ці падзеі часта становяцца горадаўтваральнымі. Мы можам назваць Нясвіжскі палацава-паркавы ансамбль, Мір, дзе праводзяцца розныя імпрэзы. Сам аб'ект, гэта падзеі, што ладзяцца ў гэтым месцы, прыцягваюць не толькі жыхароў рэгіёна, але і турыстаў — тут мы гаворым пра развіццё падзейнага турызму. Па-першае, трэба развіваць унутраны турызм (ён таксама культуры) для таго, напрыклад, каб жыхары Мінішчыны пазнаемліліся з абрадамі ці дэкаратывна-прыкладным мастацтвам, якое ёсць у Брэскай вобласці. Акрамя таго, развіваць узвышты турызм: мы цікавыя, калі ёсць тое, што нас адрознівае, а яно найбольш за ўсё лютарку культуры. Рэгіянальныя асаблівасці сведчаць пра шматлікасць нашай культуры. Да таго ж культуры падзеі аб'ядноўваюць нацыю.

— Ці гатовыя мясцовыя органы ўлады падтрымліваць культурныя ініцыятывы?

— Усе разумеюць значнасць культуры. Нашым напіскам складана будзе меркаваць пра ўзровень грамадства ў гэты час на падставе таго, колькі грошай зараблялі людзі. А тое, што пасля нас застаецца, часцей за ўсё звязана са з'явамі культуры. Мясцовыя органы ўлады з цікавасцю ставяцца да ўсіх ініцыятыв, якія працягваюцца, часам ім не хапае нейкай метадычнай падтрымкі, тады, натуральна, аказвае дапамогу Міністэрства культуры, спецыялісты з вядучых калектываў, рэжысёры... Я не магу сказаць, што ў нас развіццё культуры ў рэгіёнах маця астае ад таго, што адбываецца ў сталіцы. Часта практыцы рэгіянальных музеяў, бібліятэк, канцёрты, якія ладзяцца ў абласцях, не астаюцца тым, што праводзяцца ў Мінску. Усе разумеюць, што гэта турыстычны і, перш за ўсё, чалавечы патэнцыял.

— Ці ёсць у нашай мастацкай культуры брэндзі, пра якія можна сказаць, што яны прадстаўляюць краіну?

— Брэндам можа быць нават элемент абраду, які адрознівае беларусаў ад іншых народаў. Але мы прывыклі, што брэндам становіцца нейкая буйная ўстанова: Вялікі тэатр, Купалаўскі, хор Цітовіча, аркестр Жыноўіча, «Харошкі», Дзяржаўны ансамбль танца... Буйныя музеі, такія як Нацыянальны мастацкі, замкі ў Міры і Нясвіжы... У нас ёсць, чым ганарыцца. Наша Нацыянальная бібліятэка — таксама культурны брэнд; паводле таго, што яна ўяўляе сабой на ўзроўні падыходу да кнігі, да слова. І на Узроўні будынка таксама. Шмат якія замежныя здзіўленыя абсталяваннем Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, тым, які яна функцыюе.

— Наўрад ці дастаткова дзейнасці адной, нават добра абсталяванай бібліятэкі, каб падтрымліваць цікавасць да кнігі...

— У нас ёсць сетка бібліятэк, і вельмі часта ў аграгарадках ці невялікіх гарадах бібліятэка з'яўляецца культурным цэнтрам. Яна не проста месца, куды прыходзяць пачытаць ці ўзяць кнігу, запоўнішы фармуляр. Гэта мультыпрофільны цэнтр культурнага жыцця, дзе праводзяцца сустрэчы з пісьменнікамі, перформансы, канцэрты, мерапрыемствы па папулярызацыі чытання. Не скажэць, што многія чытаюць электронныя кнігі — гэта таксама тэкст, толькі зафіксаваны на іншым носьбіце. У развіцці цікавасці да чытання, мне здаецца, больш ініцыятывы могуць праўляць самі пісьменнікі, іх праца не павінна заканчваецца на тым, калі напісана кніга. Добры прыклад таго, які пісьменнік можа прыцягнуць увагу да сваёй творчасці, — жыццё, якое віруе пры бібліятэцы імя Янкі Купалы. Таксама добрая літаратура становіцца асновай для рэінтэрпрэтацыі іншага віду мастацтва. Зараз ёсць зварот кнігу да творчасці Людмілы Рублеўскай і яе «Авантураў Пранціша Вырвіча» — добры прыклад актуальнага цікавасці да творчасці сучасных беларускіх пісьменнікаў. Але наўрад ці будзе плён, калі нехта з Міністэрства культуры скажа: «Усім чытаць...» Але я хаджу ў Нацыянальную бібліятэку і не бачу, каб там былі пустыя залы. Выдаў і бібліятэка раённых гарадоў, там таксама ёсць рух.

Але час ідзе наперад і нельга ўсім вірнуць да друкаванага выдання. Хутчэй за ўсё будзе іншая форма чытання ці чалавек можа кніжку поўны тэкставы доступ. Важна, каб у лобова грамадзяніна нашай краіны была магчымасць чытаць, а якім чынам — гэта іншае пытанне. Кніга сама па сабе ў друкаваным выглядзе можа існаваць як твор мастацтва. Нездарма ёсць цікавасць да альбомаў, мініяцюраў кнігі. Сама кніга, аформленая асаблівым чынам, — сінтэтычны праект; а не толькі тэкставая інфармацыя.

— Як папаўняюцца бібліятэчныя фонды сучаснымі кнігамі?

— Фонд папаўняецца пастаянна, на гэта выдаткоўваецца фінансаванне. У адпаведнасці з нарматывамі — не менш за 12% ад бюджэтнага фінансавання, і гэты нарматыў выконваецца ці цалкам па краіне, так і ва ўсіх абласцях.

— Якую кнігу, на ваш погляд, можна назваць уводзімай у беларускую культуру?

— Я не маю назваць адну кнігу, так, як кажучы пра «Яўгена Анегіна», што гэта энцыклапедыя рускага жыцця. Але жыццё ўсё ж таго часу. У нас такой кнігай можа быць «Новая зямля» Якуба Коласа, але і ён пісаў пра свой час. А пяцёр літаратура наогул змянілася, мы гэта абмяркоўвалі з дырэктарамі і супрацоўнікамі літаратурных музеяў. Іншая эпоха, мяняюцца самі пісьменнікі і іх падыходы да адлюстравання рэчаіснасці. Мала хто піша маштабныя творы, раманістыку, развіваюцца іншыя жанры. Невядома, які пісалі б Купала, Колас і Багдановіч, калі б жылі пяцёр. Стваралі б яны п'ямы, пісалі б малую прозу альбо наогул сінцілі б у блогі? Таму не думаю, што знойдзецца аўтар, які ў наш час напіша твор, што стане уводзімай у беларускую культуру. Жыццё шматграннае, нехта будзе адлюстروўваць культуру вясковага жыхара, а нехта — культуру горада ці творчай інтэлігенцыі альбо тэхнічнай. Гэта розныя пласты, яны перасякаюцца, але ніхто з пісьменнікаў, наогула, не напіша кнігу, якая дасць адказы на ўсе пытанні чалавечага жыцця, падобна Бібліі.

— Ад творчага прадукту, у які ўкладваюцца сродкі, звычайна чакаюць аддачы. Ці заўсёды яна павінна быць фінансавай?

— Гэта складанае пытанне. Ёсць брэндавыя з'явы для любой краіны, якія немагчымыя без падтрымкі альбо дзяржавы, альбо спонсараў. Альбо тэрмін акупільнасці некаторых творчых праектаў даволі вялікі. Альбо немагчымыя выгоды перацягаюць тое, колькі грошай у выніку атрымана. Самая акупільная масавая культура. Аднак мы не можам развіваць толькі яе кірункі. Ёсць прыклады высокамастацкіх твораў, якія таксама акупіліся, — «Бетон», які атрымаў Нацыянальную тэатральную прэмію як лепшы эксперыментальны спектакль. Няма нічога заганана ў тым, каб імянуцца акупіць частку выдаткаў. Я сутыкалася з такім падыходам: нам далі грошы, а далей не важна, ці будзе ў нас глядачы. Якісны прадукт, нават калі ён вельмі наватарскі і эксперыментальны, свайго глядача знойдзе. Так, буйныя тэатры наўрад ці могуць быць самаакупільныя, бо гэта шэраг павелічэнне цаны квітка, не ўсе сплі насьлепяць змогуць мець доступ да мастацтва, і мы трапім у сітуацыю, калі тэатр балета ці оперы будзе даступны толькі эліце.

— Самас масавае мастацтва — кіно. І тут усе глядачы зацікаўлены ў выніку, калі грошы ўкладае дзяржава.

— Мастацтва — не матэматыка, дзе вынік заўсёды дакладны. Тут вынік можа адрознівацца ад таго, што было задумана. Я асабіста спадзяюся на экранізацыю «Авантураў Пранціша Вырвіча» і праект, які звязаны з Купалам, — добра, што мы звяртаемся да гэтай тэмы. Зараз на студыі ўсе ўмовы для таго, каб наладзіць вытворчасць якаснага кіно, а не так, каб зрабіць адзін праект і сядзець складушы рукі. Акрамя таго, ніхто не перашкаджае прыватным вытворцам удзельнічаць у конкурсе кінапраектаў. Ён прадуладжвае тэмы, якія будуць мець грамадскае значэнне і выклічуць цікавасць глядача. Міністэрства як орган, што ажыццяўляе дзяржаўныя ўладныя паўнамоцтвы ў сферы культуры, фармулюе гэтыя тэмы. Прыватным студыям трэба навучыцца працаваць у гэтых умовах. Так існуе шэраг завульчана тэма, і хто перамагае ў конкурсе, той і атрымае права на вытворчасць фільма. Адкрытыя пітчынгі праводзяцца паўсюль. Ужо ў свеце няма практыкі, калі нехта некаму дае грошы пад вытворчасць фільма, — павінна быць канкурэнтная барацьба.

У кіно мы імкнемся выходзіць на капрыдукцыю, каб мінімізаваць выдаткі, вывучыць досвед іншых вытворцаў. Глядзім на ўходні вектар: вялікі рынак па продажах — Кітай, Блізкі Усход, Перамовы ідуць увесь час, інтарэс да магчымасцяў кінастудыі вялікі.

Міністэрства культуры і кінастудыі зацікаўлены ў малым поглядзе. Стараемся захоўваць такіх мэтаў, як Нікіфары і Волчак, але і даваць магчымасць тым, хто правяў сябе на «кароткіх метрах», як Міргіны Сямён Алейнік, што ўдала паказаў сябе ў рамках альманаха. Цяпер абмяркоўваюцца магчымасць яго «поўнаметра». Дзверы кабінета дырэктара кінастудыі Уладзіміра Карачэўскага адчыненыя для ўсіх, хто гатовы штодзённа рэальна рабіць, а не прыходзіць з абстрактнымі прашаннімі і без мінімальнага досведу. Пагадзіцеся, дае адразу бюджэтнае фінансаванне чалавеку, які не мае рэальнага досведу ці адукацыі, — вялікая рызыка.

— Ёсць не надта папулярныя кірункі, дзе моладзі складана за ўсё...

— Найбольш за ўсё творчых конкурсаў, які не дзіўна, у класічнай музыцы, у тым ліку міжнародных. «Музыка надзеі ў Іомелі», конкурс імя Лебавя і іншыя... Таксама ёсць фінансаванне ўдзелу нашых музыкантаў у міжнародных конкурсах. Той жа Міхаіл Радунскі ці Паліна Чарнецкая — зусім маладыя людзі, якія выйгралі конкурсы і сталі вядомыя. Іншая справа, што не ўсе, хто правяў сябе, стануць зоркамі і гастрольнымі салістамі. Але калі яны нават сядоўць у аркестр, то паліпаюць якасць яго гучання, — варты паслухаць аркестр гімназіі-каледжа пра Акадэміі музыкі ці гімназіі-каледжа імя Ахрэмыча.

Лічу, што ствараюцца ўмовы, пры якіх маладым талентам людзям будзе тут добра. Дзеля гэтага выдзяляецца работа спецыяльнага фонду прэзідэнта па падтрымцы талентавіт моладзі. Прызначэння надбавкі ўжо пасля заканчэння навуцальнай устаноў. Пасля за творчым лёсам талентаў сочыць Міністэрства культуры. Таму што чалавечы патэнцыял — гэта аснова, на якой трывае мацтва наша мастацтва.

— Самас моцнае наша культурнае уражанне?

— Я шчаслівы чалавек, амаль кожны тыдзень атрымліваю такую ўражанне. Зусім нядаўна — ад новай рэдакцыі балета «Рама і Джульета». Спектаклі Купалаўскага тэатра робяць вялікае уражанне, «Бетон». Новыя экспазіцыі музеяў могуць узраўняць. З гасцёўняў падзей запомніўся канцэрт Кішынгафа Пендэрэкага (не ўяўляю, як можа гучаць яго музыка ў жывым выкананні, і гэта моцна). Радуюць студэнцкія работнікі: зайшла ў каледж Лебавя — і атрымаў станаючае ўражанне. Я цікаўлюся ўсімі відамі мастацтваў, наогул удзячны глядач і слухач.

Ларыса ЦІМОШЫК